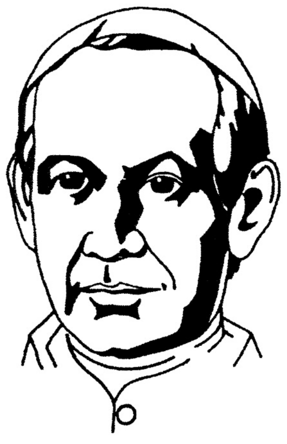
STUDIA CLARETIANA

volumen XXXVI

Roma 2021

STUDIA CLARETIANA

XXXVI

LES BIBLIOTEQUES POPULARS I PARROQUIALS DEL PARE CLARET: UN ESBÒS DE XARXA DE BIBLIOTEQUES DEL SEGLE XIX

Daniel GIL SOLÉS

Biblioteca Pública Episcopal del Seminari Conciliar de Barcelona
Diputació 231
08007 Barcelona
dgil@bibliotecaepiscopalbcn.org

PRESENTACIÓ

En aquest article analitzarem el llibre *Las bibliotecas populares y parroquiales*, una obra del Pare Antoni Maria Claret, publicada a Barcelona l'any 1865 per la Impremta de l'Hereu de Pau Riera [1], i que serà d'on referenciaré les cites textuals que inclouré en aquest article. El llibre descriu, d'una forma molt breu i manera senzilla, i amb un to molt didàctic, l'organització i el funcionament que han de tenir aquestes biblioteques. Així, en el llibre, es descriuen aspectes com el del personal, la gestió, l'espai físic o la col·lecció, entre d'altres. Fins i tot amb l'evident i clara vocació de pastoral cristiana (seria absurd negar aquest aspecte, doncs forma part nuclear del projecte i és impossible deslligar-lo del projecte de biblioteques) que impregna tot aquesta iniciativa bibliotecària, tots aquests aspectes abans mencionats represen-

[1] La primera edició es va publicar a Madrid, és exactament igual però té una diferent disposició del text, i fou impresa l'any 1864 a la Imprenta y Librería de D. E. Aguado.

ten un esquema molt primitiu d'una xarxa de biblioteques de gran valor, amb una clara vocació global que s'emmarca en un projecte molt més ampli de promoure la lectura i l'alfabetització de les classes populars que dirigeix la Librería Religiosa, i que sense dubte són una gran novetat en ple segle XIX. I és que malgrat les distàncies, es pot afirmar que la iniciativa del Pare Claret s'avança en mig segle als primers plans de xarxes de biblioteques promogudes en l'àmbit civil des de la Mancomunitat de Catalunya.

DESCRIPCIÓ DELS CAPÍTOLS

Capítol I: De la necesidad de las bibliotecas populares y parroquiales

Aquest primer capítol serveix al Pare Claret de justificació del seu projecte, que el veu com una extensió més de projectes d'alfabetització que ja estava portant a terme: entre d'altres, l'abundant bibliografia que des del 1848 va publicar a la seva Librería Religiosa; o les biblioteques que ja existien a les diferents seus de l'Academia de San Miguel repartides per moltes ciutats de l'estat espanyol, i que servien llibres als seus socis[2], i que fou aprovada pel govern espanyol el 6 de maig de 1859 (Aragó, 1961, p. 17). No obstant això, per al Pare Claret aquestes iniciatives encara no són suficients, i malgrat que pensa que cal enfortir-los, també vol *"añadir otro que, según nuestro parecer, será el más á propósito a nuestro intento, y es poner y organizar las Bibliotecas populares y parroquiales en todos los pueblos y parroquias de España"* (p. 6-7), i amb l'objectiu de que *"satisfará todas las exigencias de las gentes que piden libros para leer é instruirse"* (p. 7). Al mateix temps, el fet de triar les parròquies és per a que *"la gent pudiera acudir con facilidad y de donde se pudiera llevar libros prestados"* (Lozano, 1985, p. 438). Claret pretenia així salvar els obstacles amb què es trobaven les classes populars de l'època per accedir a lectures i a llibres, ja que només hi havia biblioteques a les grans ciutats, o existien també biblioteques d'ús exclusivament privat. D'aquesta manera, el projecte de biblioteques parro-

---

[2] Segons llegim a la Wikipedia en castellà (Antonio María Claret, 2020), *"En noviembre de 1858 fundó, con la estrecha colaboración del catedrático e historiador D. Vicente Lafuente, la Academia de San Miguel, asociación de apostolado seglar para la evangelización de la cultura. Estaba estructurada en "coros", uno para literatos, otro para artistas (pintores, escultores y músicos) y otro para propagandistas de la fe. Durante diez años llegaron a funcionar solo en Madrid doce coros, y otros muchos en provincias."*

quials esdevé el tercer fonament de les iniciatives claretianes de promoció i difusió de la premsa, la lectura i de l'educació dels adults en les capes populars i obreres de la ciutadania; els altres dos eren la Librería Religiosa i la mateixa Academia de San Miguel. L'objectiu i la funció de les biblioteques parroquials no seria altra que la de *"facilitar la lectura de obras, mucho más de lo que podía hacer la venta y el regalo de las mismas. Una biblioteca en cada población o parroquia, bien nutrida y accesible a todos, podía ser un instrumento eficaz de educación religiosa de la gente, a varios niveles"* (Lozano, 1985, p. 438-439).

Ja en aquest primer capítol, Claret introdueix el concepte de *libros buenos*, concepte que impregna tota la seva obra, i que és un element nuclear per entendre la seva voluntat d'alfabetització d'unes classes populars que ja en el segle XIX es veuen immerses en els principis de la secularització. Per al Pare Claret, com no podia ser d'altra manera, els *libros buenos* són aquells que estan escrits des d'una òptica i una moral cristianes, i cal tenir sempre present que el fons d'aquestes biblioteques parroquials tindrà aquesta línia de pensament. Fet, d'altra banda gens estrany, tractant-se com es tracta d'una iniciativa impulsada des de l'àmbit religiós. Així, *"lo propio hace la lectura [de los libros buenos]; si es sana, conserva, aumenta y perfecciona la inteligencia y moralidad, mientras que si es mala son fatales sus consecuencias por los muchísimos errores y vicios que produce"* (p. 8).

Capítol II: De la utilidad de la lectura de buenos libros

Com dèiem anteriorment, es tracta d'un concepte, una idea que impregna tota l'obra pastoral de Claret, que veu en els llibres una eina bàsica i fenomenal per difondre el missatge religiós i de moral cristiana que vol estendre. Tant és així que Claret desenvolupa el concepte de *libros buenos* en tot un capítol sencer. En primer lloc, es posen de manifest els avantatges que té l'aprenentatge a través de llibres, en contraposició a l'aprenentatge per transmissió oral: *"un libro bueno lo podemos tener continuamente en nuestras manos, lo podemos revolver siempre que nos dé la gana, lo podemos meditar y rumiar detenidamente, y así producir felicísimos efectos"* (p. 10), i és que per a Claret els resultats de la instrucció a través dels llibres tene uns efectes que *"son más lentos pero mas permanentes"* (p. 10). Així, deixant clara la seva visió cristiana de la seva missió pastoral a través dels llibres, *"los escritos buenos en que reina el espíritu de Jesucristo, son sin*

duda alguna el medio más útil, el que produce frutos más sazonados, y el que más se necesita en el dia, que todos saben leer y quieren leer" (p. 10).

En contraposició, és clar, als llibres bons hi ha *los libros y escritos malos*, que segons Claret són els que *"adulan los deseos humanos: cuando se leen, aunque no convenzan al lector, dejan no obstante una perversa impresión que le mueve á abadonar la conciencia, y seguir los desaciertos que en ellos ha leído"* (p. 11). És en aquest punt on apareix un altre concepte clau per entendre el context en què neixen aquestes biblioteques parroquials. Durant tot el segle XIX s'accelera la pèrdua dels privilegis que fins llavors tenia l'Església quant a la impressió de llibres. Aquesta pèrdua, juntament amb una autèntica febre impressora, fa que el mercat s'inundi literalment de centenars de milers de llibres emesos des de l'àmbit civil, i que no han hagut de passar ni pel filtre ni per la censura de l'Església. D'aquesta manera, segons Claret *"Satanás y sus secuaces hacen todos los esfuerzos posibles para imprimir libros, hojas, periódicos, folletos, etc., con tanta abundancia, y lo hacen correr con tanta aceleración, para que se estiendan por todos los lugares y alcancen á todas las personas."* (p. 11), i justifica així la seva necessitat de pastoral, mitjançant la qual *"exhortar por medio de escritos segun la doctrina sana (...) ya que los malos tanto se esfuerzan en escribir y derramar sus escritos, hagamos nosotros otro tanto á fin de que no tenga que quejarse el Señor"* (p. 12). En efecte, van fer el mateix: la tasca editora de la Librería Religiosa entre 1848 i 1866 fou immensa i molt productiva, en clara simptonia amb la voluntat evangelitzadora, apologètica i pastoral del seu fundador. Podríem fins i tot dir que fou una tasca gegantina, doncs en tan sols 18 anys d'existència van publicar uns 2.811.100 llibres, 2.509.500 opuscles i 4.249.200 fulls solts i altres impressions (Gil Solés, 2018, p. 112). Això suposa un total de 9.569.800 documents impresos, a una mitja d'uns 500.000 documents per any. Per a finalitzar aquest capítol, el Pare Claret presenta una sèrie d'exemples sobre els beneficis que produeix la lectura dels *libros buenos*.

Capítol III: Del modo de erigir las Bibliotecas populares y parroquiales. – Dónde se han de erijir. – Quién las ha de aprobar. – Deberes del Bibliotecario.

Mitjançant un diàleg fictici (present en la resta de capítols del llibre), el Pare Claret dóna resposta a totes aquestes preguntes. Proposa que es creïn

biblioteques *"en todas las poblaciones, y aun en todas las parroquias de cada población."* (p. 17). Al mateix temps, proposa que sigui un seglar el qui es faci responsable d'aquestes biblioteques [evidentment, encara sense formació específica en biblioteques], i descarta que sigui el mateix mossèn de cada parròquia el qui es faci càrrec de les biblioteques, doncs per a Claret *"se hallan ocupados en las cosas de su ministerio; ni tampoco tienen la oportunidad de meterse entre las gentes del pueblo como tiene un seglar."* (p. 18). És sens dubte significativa aquesta primitiva i incipient separació de tasques professionals, malgrat que les característiques necessàries per a ocupar el càrrec siguin les d'un *"hombre de celo, prudencia y actividad."* (p. 17). S'inicia així una compartimentació de tasques, i Claret entén (en contra de la mentalitat eclesiàstica imperant en la seva època, en què els eclesiàstics ho feien tot a les seves parròquies) que les tasques dels mossens *"no son precisamente las de cuidar de la prensa y organizar una biblioteca"* (Lozano, 1985, p. 439) .Claret també proposa que hi hagi biblioteques populars i parroquials per a les dones, però evidentment (segons la mentalitat de l'època i l'origen de la proposta), aquestes havien d'estar separades de les dels homes. Finalment, Claret proposa que en un primer moment hi hagi només un bibliotecari a càrrec de cada una de les biblioteques, tot i que deixa oberta la porta a què si les biblioteques creixen, hi pugui haver el que ell denomina un *"vicebibliotecario"* (p. 18), i fins i tot una tercera persona, un *"secretari"* (p. 19). Claret ja proposa en aquest capítol una primitiva organització en xarxa centralitzada d'aquestes biblioteques, ja que presenta dues opcions: si a la població on es crearà una biblioteca hi hagués algun *"coro ó coros de la Academia de San Miguel"* (p. 19)[3], serà aquesta la que aprovarà la creació de totes les biblioteques en totes les parròquies de la ciutat. Per contra, si no hi hagués cap seu de l'Acadèmia, caldrà adreçar-se a la junta general directiva de la mateixa (p. 19). En tots dos casos, caldrà presentar sempre una memòria anual econòmica i d›activitats, que es presentarà a la seu local de l›Acadèmia o a la junta directiva, segons correspongui. De fet, al *Plan de la Academia de San Miguel*, el mateix Claret ja incorpora la figura del bibliotecari a un nivell estatutari en cada una de les

[3] En contraposició a la data que dóna la Wikipedia, Hibbs-Lissorgues (2005, p. 216), parla de que *"propuso la creación en el año 1857 de la Academia de San Miguel como una asociación de literatos, articles y propagandistas que estuviese a la altura de las demás academias literarias y científicas"*.

seus de l'Acadèmia, i parla que *"el Bibliotecario dará cuenta de los libros adquiridos y prestados, ó de las variaciones ocurridas con los libros que estén á su cargo"* (Claret, 1859, p. 28).

Finalment, es fa referència als deures del bibliotecari, que ha de ser un *"hombre prudente, caritativo y de celo muy fervoroso, porque sin celo no hará nada que valga"* (p. 20). Claret també presenta més deures, com ara que *"ha de tener el índice bien formado de los libros de la Biblioteca de su cargo; ha de cuidar que todos los libros se conserven en buen estado, sin mancharse ni estropearse, y que ninguno se le pierda, antes bien hará de modo que se aumente el número, pidiendo y comprando con el dinero que recoja de donativos y de los suscriptores. Tendrá una libreta en que estarán escritos los nombres de los suscriptores"* (p. 20). És a dir, Claret ja apunta la necessitat de disposar d'una bona catalogació dels llibres, i de que es desenvolupi una gestió de col·lecció correcta (conservació i manteniment del fons, desenvolupament i ampliació del fons), i de que es gestionin els usuaris de la biblioteca. Tot és clar, amb els mitjans de l'època. Malgrat tot, aquesta visió que té Claret -i explicada a la seva manera- em sembla radicalment moderna. A continuació Claret també exposa com a fonamental les tasques d'alfabetització i de promoció de la lectura (per descomptat, segons la seva visió evangelitzadora i de pastoral), però esmenta que el bibliotecari *"procurará que los suscriptores y los que no lo son lean algun libro de la Biblioteca, á que invitará con santo celo. En los domingos después de la Misa mayor, ó en el dia y hora que se tenga por mas conveniente, les dirá que está dispuesto para entregar libros para leer, y para recibir los que hayan leído"* (p. 20-21). També es fa referència a la necessitat d'elaboració d'una memòria anual, amb indicació del fons total de la biblioteca a principis i a finals de cada any, i el nombre de préstecs realitzats. Per acabar el capítol, Claret esmenta breument les tasques del *vicebibliotecari" i del secretari.

Capítol IV: De la facilidad con que se puede empezar una Biblioteca.– Cómo se puede aumentar el número de libros.– Qué se ha de practicar para tener los libros en orden.

En aquest quart capítol el Pare Claret desenvolupa més aspectes tècnics. En primer lloc, fa referència a diferents formes d'adquisició de nous fons, i en presenta tres: per donatius de l'Acadèmia de San Miguel; per subscripcions individuals de *"un cuarto cada semana ó un real vellón cada dos*

meses" (p. 23); o per donatius individuals en forma de llibres o directament en diners. En segon lloc, es fa parla de la ubicació dels llibres, i parla de que *"siendo muy pocos, muy fácilmente se pueden colocar en cualquier parte"* (p. 23), però a continuació explica que *"cuando formen un número crecido, se colocarán en estantes y cajones, por el estilo que se halla explicado en el Boletín bibliográfico-católico"* (p. 23). En tercer lloc, s'explica la necessitat i la importància de disposar d'un índex dels llibres, i parla de dues maneres diferents de fer-ho: *"Cuando los libros son pocos, como ahora en un principio, bastará tenerlos escritos en un índice en forma de catálogo. Pero cuando sean muchos, se formará un índice por abecedario"* (p. 23-24) També s'explica que per a saber el nombre de volums de la biblioteca, caldrà anotar als marges del catàleg el nombre de volums i/o d'exemplars de cada obra. En qualsevol cas, ja s'apunta la importància de disposar d'eines de control de la catalogació i de recuperació de la informació.

Capítol V: Del tamaño de los libros. –Precauciones que se deben tomar para conservar los libros. –Encargos que debe dar el bibliotecario á los que presta libros. –Qué debe practicar el bibliotecario para que no se le pierdan los libros. –En dónde se ha de proveer para aumentar el número de libros.

Es parla en aquest capítol, de caire miscel·lani, d'un bon nombre d'aspectes. En primer lloc, d'aspectes físics i de durabilitat dels llibres, com la mida més adient per a les biblioteques parroquials, que ha de ser en *"8.º, en 12.º y en 16.º"* (p. 25); el tipus d'enquadernació, en cartoné i en enquadernacions de *"pasta, tela, pergamino y holandesa"* (p. 25); i per acabar també proposa folrar els llibres, i posar *"obra cubierta de papel, como una funda de papel ó de tela."* (p. 25). En segon lloc, Claret inclou també els lectors i usuaris de les biblioteques com a part responsable de la cura i manteniment de les col·leccions i els llibres que s'emporten en préstec, i els demana que no *"se le pierda, manche ó ensucie"* (p. 25), i que no demori en excés el temps de préstec, i que *"lo lea lo mas pronto posible, y lo devuelva tan luego como lo haya leído"* (p. 25-26). En tercer lloc, es parla de la necessitat d'evitar pèrdues de llibres, i proposa mètodes com indicar al principi de cada llibre el nom de la biblioteca propietària, així com tenir un llibreta *"en que estará el registro, y se escribirá en el dia, mes y año en que se entregó tal libro a N. N., que vive calle N., num. N.; y cuando lo vuelva se notará ahí mismo el dia y el mes."* (p. 26). Per acabar aquest capítol, es fa referència a

diferents proveïdors de *libros buenos* per a poder ampliar els fons de les biblioteques: la mateixa Librería Religiosa del Pare Claret, la impremta de les Conferencias de San Vicente de Paul, la Compañía de Libreros a Madrid, la impremta d'Eusebio Aguado de Madrid, o la Impremta Subirana de Barcelona. Ja s'apunta també la necessitat que tenen els bibliotecaris de disposar d'eines de selecció de fons (un aspecte que avui en dia ens sembla obvi), i en aquest cas apunta al *Boletín bibliográfico católico*, i demana que *"es de desear que cada bibliotecario tenga un ejemplar (...) pues trae explicaciones bastante detalladas."* (p. 27).

Capítol VI: De los libros por los que se han de empezar á formar las Bibliotecas populares y parroquiales

Finalment, es fa una proposta de col·lecció inicial per aquestes biblioteques populars i parroquials. Això si, es fan dues propostes diferenciades segons si es tracta d'una biblioteca per a homes o per a dones. S'ha d'entendre, i no per obvi vull deixar de dir-ho, que aquesta col·lecció inicial està formada per llibres sobre religió catòlica i moral cristiana. No podia ser d'una altra manera, doncs l'impuls d'aquestes biblioteques neix d'una iniciativa catòlica i religiosa, i és filla d'un temps i d'unes circumstàncies específiques. Aragó (1962, p. 406) proposa que aquesta col·lecció inicial estigui formada per 50, 100 o 200 llibres. Com veurem més endavant, cap de les biblioteques creades que apareixen en aquest article va arribar a assolir cap d'aquestes xifres.

Advertencias

El llibre acaba amb unes advertències, entre les quals destaca la quarta, en què recomana que els llibres que es comprin a la Librería Religiosa (p. 32). Es tancaria així el cercle apologètic perfecte per a la pastoral alfabetitzadora que promulgava el Pare Claret: una impremta, la *Librería*, que va inundar el mercat català i espanyol amb literalment milions de documents, i una xarxa de biblioteques populars i parroquials, al menys sobre el paper i de forma teòrica, estesa per tots i cada un dels pobles (doncs tots, o quasi tots, tindrien una parròquia on instal·lar-hi la biblioteca.

LES BIBLIOTEQUES QUE ES VAN CREAR

Segons sembla, abans de la publicació de la primera edició del llibre, *"la Academia de San Miguel había establecido ya unas cincuenta"* (Lozano, 1985, p. 440). Cristóbal Fernández (1941, vol. 2, p. 512) també xifra en unes cinquanta la quantitat de biblioteques que es van crear abans de la publicació del llibre. Per la seva banda, Comas i Güell, xifra en una quarantena el total de cors establerts de l'Academia, i és de suposar que amb les seves respectives biblioteques, *"de los cuales la mitad existían en Madrid, y los restantes en Alcalá de Henares, Burgos, Cádiz, Calatayud, Córdoba, León, Palma, Rioseco, Segovia, Toledo y Valladolid"* (Comas i Güell, 2001, p. 250). Finalment, Aragó (1961, p. 18) cita la xifra de 47 biblioteques creades fins el mes de febrer de 1868. Posteriorment, i fins el 1868 s'arribaria segurament al centenar de biblioteques. Malgrat tot, *"dado que éstas no estaban confederadas, y por lo mismo no había registro de las mismas, es muy difícil averiguar el número de las que se fueron creando"* (Lozano, 1985, p. 440).

No obstant això, si repassem els diaris manuscrits del mateix Pare Claret, podrem resseguir l'obertura de diferents biblioteques, i ens podrem fer una idea força clara de l'abast quantitatiu i geogràfic del projecte claretià de biblioteques. Al volum XII dels <u>*Manuscritos*</u> del Pare Claret, que es pot consultar en línia i en obert a la web del Centre d'Espiritualitat Claretiana, entre les pàgines 143-182 hi ha una relació força detallada de les biblioteques que es van arribar a obrir, i que serien:

Núm	Data de creació	Públic	Ciutat i lloc	Fons inicial	Bibliotecari
1	08/12/1864	Homes	Madrid, Parròquia de S. Lorenzo	25 llibres	Desconegut
2	08/12/1864	Dones	Madrid, Colegio de S. Juan, Hermanas Terciarias del Carmen	25 llibres	Desconegut
3	10/12/1864	Homes	Madrid, Parròquia de S. Salvador	28 llibres	Policarpo Sevilla y Sevilla[4]
4	13/12/1864	Homes	El Escorial, Madrid, Desconegut	21 llibres	Desconegut

[4] Al febrer de 1859, Policarpo Sevilla y Sevilla apareix a militar, concretament com a sergent de 2a, al qual se li atorga un premi a la constància.

Núm	Data de creació	Públic	Ciutat i lloc	Fons inicial	Bibliotecari
5	24/12/1864	Homes	[Il·legible], Arzobispado de Toledo, Desconegut	22 llibres	Miguel Canosa y Jabonero
6	24/12/1864	Dones	Pastrana (Guadalajara), Desconegut	24 llibres	Saturnina Canosa y Jabonero
7	14/01/1865	Homes	Xàtiva (València), Desconegut	44 llibres	Bonaventura Viñes
8	14/01/1865	Dones	Xàtiva (València), Parròquia de Sta. Maria	25 llibres	Josefina Sala
9	12/01/1865	Homes	[Il·legible], Madrid	24 llibres	Leandro Abad
10	14/01/1865	Homes	El Viso de los Pedroches, Còrdova	Desconegut	Manuel López [Il·legible], Manuel [Il·legible] del Pozo
11	18/01/1865	Homes i dones	Congregación de S. Felipe Neri, Alcalà d'Henares	Desconegut	Desconegut
12	24/01/1865	Homes i dones	Parròquia de Nostra Senyora de l'Assumpció, Torrejoncillo del Rey, Conca	Desco negut	Desconegut
13	02/02/1865	Homes i dones	Parròquia de Perales de Trajuña, Madrid	32 llibres	Teresa [Il·legible]
14	Desconegut	Desconegut	Chamartín de la Sierra, Àvila	Desconegut	Gregorio Navas
15	24/02/1865	Homes i dones	Fuencarral, Madrid	40 llibres	Pedro Ramírez
16	24/02/1865	Desconegut	Urones de Castroponce, Valladolid	40 llibres	Ildefonso Fernández
17	04/03/1865	Desconegut	Cadrete, Saragossa	50 volums	Lorenzo Campanillas
18	Desconegut	Desconegut	Segòvia	24 volums	Tomás de Barrio

Núm	Data de creació	Públic	Ciutat i lloc	Fons inicial	Bibliotecari
19	Desconegut	Desconegut	Madrid, Parròquia de Santiago	20 volums	Antonio Pla
20	09/03/1865	Desconegut	Hontorio de Valdearados, Burgos	28 volums	Diego de Nebreda
21	12/03/1865	Desconegut	Ribadeo, Lugo	44 volums	Gabriel Yaguas y Campo...
22	12/03/1865	Desconegut	A Pobra de Trives, Ourense	44 volums	Desconegut
23	12/03/1865	Desconegut	Villalba, Lugo	46 volums	Desconegut
24	19/03/1865	Desconegut	Balconete, Toledo[5]	22 volums	Félix García
25	20/03/1865	Desconegut	Villa del Prado, Madrid	30 volums	Mariano Tudela y Bada
26	29/03/1865	Desconegut	Alcalà de Xivert, Castelló. Parròquia de Sant Joan Baptista	42 volums	Manuel Peris
27	30/04/1865	Desconegut	[Hesencia] de las órdenes Militares. Parròquia de Nostra Senyora de la Concepció	43 volums	Gaspar Carrasco
28	02/05/1865	Desconegut	Santa Cruz de Pinares, Àvila	36 volums	Agustín del Cerro
29	02/05/1865	Desconegut	Torrubia del Campo, Conca. Parròquia de Nostra Senyora del Valle	38 volums	José Rodríguez
30	02/05/1865	Desconegut	Morata de Tajuña, Madrid. Parròquia de Santa Maria	44 volums	Faustino Valdivieso
31	06/05/1865	Desconegut	Arenas de San Pedro, Àvila. Parròquia de Nostra Senyora de la Asunción	40 volums	Maria Cruz de [il·legible] y Luján

[5] No s'ha pogut verificar que existís, en aquells anys, una població amb el nom de Balconete a la província de Toledo. Actualment si que existeix una pedania amb el nom de Balconete, que pertany al municipi de Brihuega, però a la província de Guadalajara.

Núm	Data de creació	Públic	Ciutat i lloc	Fons inicial	Bibliotecari
32	10/06/1865	Desconegut	Mota del Cuervo, Conca. Parròquia de Sant Miquel	39 volums	Valentín Fernández
33	10/06/1865	Desconegut	Artajona, Navarra. Parròquia de Sant Pere	34 volums	Francisco Fernández
34	10/06/1865	Dones	Villamañán, Lleó. Parròquia de Sant Salvador	38 volums	Maximina Posadilla
35	10/06/1865	Desconegut	Desconegut	32 volums	Luis Adelles
36	10/06/1865	Desconegut	Desconegut	30 volums	Luis Adelles
37	10/06/1865	Homes	Villamañán, Lleó. Parròquia de Sant Salvador	33 volums	Salvador Merino
38	10/06/1865	Desconegut	Pedania de Villacé, municipi de Villamañán, Lleó. Parròquia de l'Assumpció de Nostra Senyora	33 volums	José Fernández de Borja
39	10/06/1865	Desconegut	[Il·legible], Lleó. Parròquia de Sant Joan Baptista	33 volums	Isidro Rodríguez
40	10/06/1865	Homes	[Il·legible], Ciudad Real. Parròquia de Sant Andreu	33 volums	Ignacio Acosta
41	26/06/1865	Desconegut	Valdelaguna, Madrid. Parròquia de l'Anunciació	24 volums	Desconegut
42	24/06/1865	Desconegut	[Il·legible], Santander	Desconegut	Juan García Pérez
43	24/06/1865	Desconegut	[Il·legible], Santander	Desconegut	Juan García Pérez
44	27/04/1866	Desconegut	Pezuela de las Torres, Madrid	25 volums	Isidoro Páez
45	19/06/1866	[Homes]	Aranjuez, Madrid. Parròquia de Nostra Senyora de les Angústies	30 volums	Francisco [Il·legible]
46	16/06/1866	Dones	Aranjuez, Madrid. Parròquia de Nostra Senyora de les Angústies	30 volums	Francisca Alonso
47	30/10/1866	Desconegut	[Aranda del Duero?], Burgos. Parròquia de Santa Maria	Desconegut	Evaristo Calderón

Núm	Data de creació	Públic	Ciutat i lloc	Fons inicial	Bibliotecari
48	20/10/1867	Desco-negut	Bienvenida, Badajoz. Parròquia de Santa Maria dels Àngels	Desco-negut	Guillermo [Il·legible] y Cortés

Aquesta xifra de 48 biblioteques doncs, segons les anotacions del propi Claret, casa amb les que ja donaven Lozano, Fernández, Comas i Güell i Aragó als seus respectius estudis, i que ja s'han citat abans d'aquesta taula.

Amb aquestes xifres es poden extreure algunes dades:

Any de creació	Nombre de biblioteques inaugurades
1864	6
1865	37
1866	4
1867	1

És a dir, que segons les dades disponibles, es van crear 48 biblioteques en 2 anys, 10 mesos i 13 dies. Crec que és una xifra gens menyspreable tenint en compte l'època de què estem parlant, i les dificultats en les comunicacions que hi havia llavors.

Per províncies	Nombre de biblioteques inaugurades
Madrid	15
Lleó	4
Sense dades	3
Conca	3
Àvila	3
Toledo	2
València	2
Burgos	2
Lugo	2
Cantàbria	2
Guadalajara, Còrdova, Valladolid, Saragossa, Segòvia, Ourense, Castelló, Navarra, Ciudad Real i Badajoz	1 a cada una

Sense comptar les 3 biblioteques de les quals no tenim dades geogràfiques, el projecte de Claret va arribar a ser present a 19 províncies diferents, de les 52 que té l'estat espanyol. És a dir, podriem dir que va arribar al 36,54% del territori. Es tracta, doncs, d'una més que notable implantació territorial. En canvi, però, l'abast poblacional del projecte va ser limitat, ja que es va implantar sobretot en poblacions petites (excepte Madrid, i algunes poblacions grans com Xàtiva o Aranjuez), on l'accés als llibres era més complicat.

En termes de fons, el total d'aquestes 48 biblioteques puja a 1.315 volums, sense tenir en compte que n'hi 8 de les quals no tenim dades. En termes quantitatius és poc, és cert, i més encara si tenim present les xifres milionàries que va arribar a publicar la Librería Religiosa durant tots els seus anys d'existència. No obstant, si posem l'atenció en termes qualitatius, i no perdem de vista el context i els condicionants físics i socials de l'època, veurem que moure aquesta xifra és una gran fita. És cert que la majoria de les biblioteques eren molt petites, minúscules potser. No tenim, però, cap dada que ens indiqui si van continuar creixent després d'aquest fons inicial. També és cert, però, i crec que no ho hem de perdre de vista, que l'arribada d'aquests llibres, per pocs que fossin, a pobles llavors escassament habitats, segurament deuria ser tot un esdeveniment social i cultural.

Pel que fa al públic, podem extreure les següents dades:

Públic	**Nombre de biblioteques inaugurades**
Homes	10
Dones	5
Homes i dones	4
Sense dades	29

Val a dir que en aquest aspecte, les dades que ens proporciona el mateix Claret, ja que no disposem d'aquesta dada en més de la meitat de les biblioteques inaugurades. De fet, es tracta d'una dada prou rellevant i necessària per a valorar en la seva justa mesura quin impacte sociològic va tenir aquesta iniciativa en termes de gènere. Si comptem, però, només les 19 biblioteques de les que si que es tenen dades, veiem que els homes tenien accés a 14 biblioteques, mentre que les dones podien entrar a 9.

Sabem que el projecte de les biblioteques parroquials va finalitzar el 1868, però desconeixem el funcionament i la gestió diàries de totes aquestes biblioteques, com per exemple: memòries, nombre de préstecs, nombre d'usuaris, etc... Tampoc sabem si totes van seguir en funcionament fins aquest any, o si per contra se'n van tancar algunes.

CONCLUSIONS

Després de l'anàlisi del llibre, penso que es pot inferir de forma molt clara que estem davant d'una incipient obra de caràcter tècnic en l'àmbit de les biblioteques. Podríem dir fins i tot que es tractaria d'un manual molt primerenc sobre organització i gestió de biblioteques. De fet, *"refleja las reflexiones verdaderamente profesionales del Padre Claret en materia de política del libro y del impreso. Con este proyecto se asocian todos los aspectos relacionados con las cuestiones materiales del libro: el precio, el tamaño, el contenido, pero también el destinatario así como la organización del préstamo y del espacio dedicado a la lectura, sin olvidar consideraciones sobre los requisitos impuestos al oficio de bibliotecario"* (Hibbs-Lissorgues, 2005, p. 218). **De fet, crec que la visió veritablement moderna i trencadora que va tenir el Pare Claret fou la de concebre les seves biblioteques en forma de xarxa, i no sota una visió isolada de les biblioteques, com es venia fent fins ara, i que s'avança en cinquanta anys a la primera xarxa de biblioteques contemporànea civil a Catalunya**, les biblioteques de la Mancomunitat de Catalunya. Així, per a Hibbs-Lissorgues (2005, p. 219) *"todas estas observaciones recalcan la importancia de este proyecto de biblioteconomía popular: extender en todo el territorio una red de bibliotecas parroquiales, asequibles para todos y con medios suficientes para que el funcionamiento sea duradero*". Aquest caràcter popular es reforça quan encarrega a seglars la gestió i l'administració de les mateixes, tal i com esmentat en l'anàlisi del capítol III del llibre. Hom podria argumentar, i amb raó, que es tractava d'una iniciativa religiosa, apologètica i pastoral. I és cert, no ho he amagat al llarg de tot l'article. **Perquè juntament amb la visió de xarxa, l'altra visió disruptiva que va tenir el Pare Claret fou la d'introduir cert grau**

[6] El que potser ni sigui tan moderna és la concepció que Claret tenia de la figura del bibliotecari, que esdevé com a *"único responsable de la clasificación de las obras, es el que administra el acceso a los fondos"* (Hibbs-Lissorgues, 2005, p. 220). El bibliotecari actua com una barrera, que s'interposa entre els llibres i els lectors, els quals encara no

de professionalització en el seu projecte de biblioteques, i a banda del contingut evident dels *libros buenos* que proposava difondre, *"se evocan cuestiones vinculadas con el mobiliario, los locales y el formato de los libros, su presentación así como la circulación de las obras, constitución de fondos por categorías de libros, catálogos, condiciones para el préstamo, participación financiera de los socios y lectos"* (Hibbs-Lissorgues, 2005, p. 220). I sobretot, **Claret considerava totes aquestes consideracions professionals com a indispensables pel bon funcionament de la biblioteca; i en última instància, és clar, per a la seva tasca pastoral i apologètica**. Concebre de forma professional les biblioteques tal i com ho va fer Claret en la seva època, i d'una forma radicalment moderna [6], malgrat la clara vocació religiosa que tenien, penso que és un mèrit que caldria atorgar-li, i penso que el fet religiós (propi del context de la seva època i sense el qual no es pot entendre la seva aparició) no ha de treure-li en absolut cap mena d'importància ni de rellevància en la història bibliotecària del nostre país. El pare Claret va ser clarament un precursor en matèria bibliotecària. És més, crec que caldria reivindicar, en aquest aspecte estrictament professional que ens ocupa, la seva figura i la seva tasca. També em pregunto si Eugeni d'Ors tenia constància de la iniciativa de Claret quan va redactar el seu projecte per a les biblioteques de la Mancomunitat. Voldria pensar que si.

BIBLIOGRAFIA

"Antonio María Claret" [en línia]. En: *Wikipedia* (22 noviembre 2020). (https://es.wikipedia.org/wiki/Antonio_María_Claret) [Consulta: 7 de desembre de 2020].

Aragó, Ricardo (1961). *Bibliotecas parroquiales*. Barcelona: Editorial Ramón Casals. 104 p. (Expansión cultural).

Aragó, Ricardo (1962). "Bibliotecas parroquiales: un poco de historia". En: *Apostolado sacerdotal*, n. 210 (noviembre-diciembre), p. 403-406.

tenen lliure elecció de les obres, ni per descomptat, lliure accés als fons. El bibliotecari és l'autoritat i el control omnipresent, el qui decideix què es llegeix. De fet, ben mirat, aquesta concepció de la figura del bibliotecari casa molt bé amb el concepte de *libros buenos* i la seva cadena. En el fons és una visió molt del segle XIX.

Claret, Antonio María (1859) [en línia]. *Plan de la Academia de San Miguel*. Barcelona: Librería Religiosa, Imprenta de Pablo Riera. (https://books.google.es/books?id=tNxQAAAAcAAJ&printsec=frontcover&hl=ca#v=onepage&q&f=false) [Consulta: 16/12/2020].

Claret, Antonio María (1865) [en línia]. *Las bibliotecas populares y parroquiales*. Barcelona: Imprenta del Heredero de Pablo Riera. (https://books.google.es/books?id=pvJJ0binHgQC&hl=ca&pg=PA1#v=onepage&q&f=false) [Consulta: 16/12/2020].

Comas i Güell, Montserrat (2001). *Lectura i biblioteques populars a Catalunya (1793-1914)*. Pròleg de Manuel Jorba. Barcelona: Curial Edicions Catalanes; Publicacions de l'Abadia Montserrat. 270 p. (Textos i estudis de cultura catalana ; 84). ISBN 8484153215.

Fernández, Cristóbal (1941). *El Beato padre Antonio María Claret : historia documentada de su vida y empresas*. Madrid: Editorial Coculsa.

Gil Solés, Daniel (2018) [en línia]. "The Printing of Popular Religious Books in Barcelona During the Nineteenth Century". En: *Catholic Library World*, vol. 89, n. 2, p. 104-120 (http://eprints.rclis.org/33852/1/CLW_89-2_D18_Gil-Soles.pdf) [Consulta: 7 de desembre de 2020].

Hibbs-Lissourges, Solange (2005). "Antonio María Claret (1807-1870): un pionero de las bibliotecas populares en el siglo XIX". In: *Prensa, impresos, lectura en el mundo hispánico contemporáneo: homenaje a Jean-François Botrel* (2005). Desvois, Jean-Michel (ed.). Bourdeaux: PILAR, Presse, Imprimés, Lecture dans l'Aire Romane, p. 209-222 (https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=2258626) [Data de consulta: 07/12/2020].

Lozano, Juan Manuel (1964). "La Stampa: L'Apostolato Più Efficace". En: *Studia Claretiana*, vol. II, p. 167-198.

Lozano, Juan Manuel (1985). *Una vida al servicio del Evangelio: Antonio Maria Claret*. Barcelona: Editorial Claret. ISBN 8472633985.

Vidales, Antonio [en línea]. *Los seglares claretianos y la congregación de misioneros*. Secretariado General para los Seglares Claretianos. (https://www.seglaresclaretianos.org/doc/Subsidio10_Losseglaresclaretianosylacongregaciondemisioneros.doc) [Consulta: 09/04/2021].